

Ontginning van de zeebodem

Bij de parlementaire behandeling van de Zuiderzeewet van 1918 werd er vanuit gegaan dat de bemoeienis van de Nederlandse Staat met het Zuiderzeeproject beperkt zou blijven tot dijkbouw, het wegpompen van water uit de te realiseren droogmakerijen, de aanleg van afwateringskanalen en hoofdwegen, en enig egaliseringswerk. Het transformeren van de drooggevallen zeebodem in vruchtbare en goed te bewerken landbouwpercelen werd toen nog beschouwd als een taak die de eigenaren en gebruikers van de grond zelf en voor eigen rekening moesten uitvoeren.

Over het zogenaamde 'cultuurrijp maken' van moddervlaktes bestond tot in het begin van de twintigste eeuw slechts beperkte kennis. Daardoor was er met het ontginnen van nieuw gewonnen land altijd menig decennium gemoeid. In de Haarlemmermeer, die in 1852 droogviel, leidde de moeizame start van de agrarische exploitatie ook jarenlang tot veel sociale problemen. Toen dat in 1925 door onderzoek van dr. H.N ter Veem algemeen bekend werd, groeide het idee dat degene die verantwoordelijk was voor de aanleg van een polder ook moest zorgen voor een goede basis voor de ontwikkeling van het gebied. In 1930 werd besloten de ontginning van het nieuwe land in het Zuiderzeegebied aan het takenpakket van de Staat toe te voegen. Zij die bereid waren zich in landaanwinning te vestigen, moesten kunnen rekenen op een goede uitgangspositie.

Dat in het kader van het Zuiderzeeproject polders zouden worden aangelegd die eeuwenlang onder zout water hadden gestaan, werd als een extra complicerend en kostbaar aspect van het cultuurrijp maken beschouwd. Vandaar dat er bij het Noord-Hollandse dorp Andijk in 1927 een proefpolder van 40 hectare werd aangelegd, waarin het verloop van de ontzilting van de bodem en de kwaliteit van de landbouwgewassen nauwlettend in de gaten werden gehouden. Wetenschappelijk bodem- en landbouwkundig onderzoek is ook later altijd de grondslag van de ontginning van de drooggevallen gronden in het IJsselmeergebied gebleven.

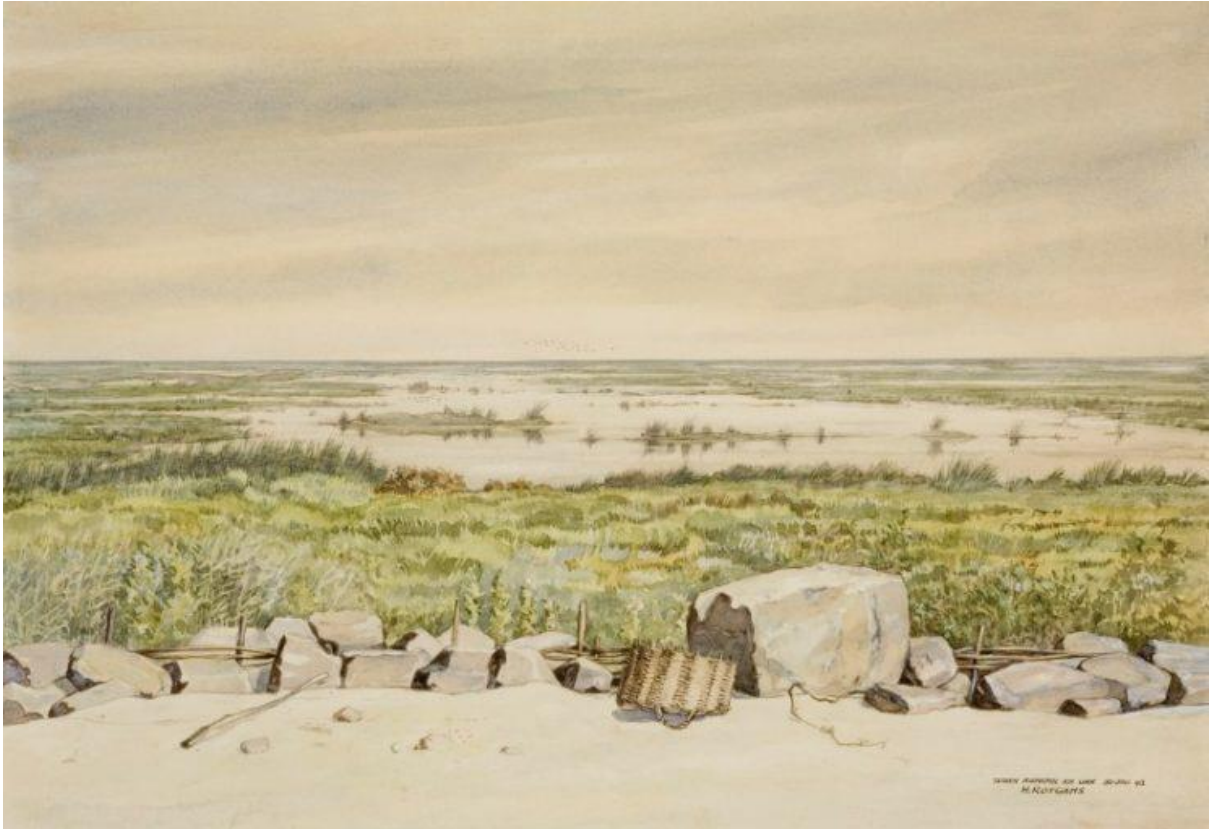

Proefpolder bij Andijk, 1927.

Boerderij met woning (links) en laboratoriumgebouw in de proefpolder.

Tussen 1930 en 1968 vielen er in het kader van het Zuiderzeeproject gefaseerd vier grote polders droog met een gezamenlijke oppervlakte van 165.000 hectare. Om de gronden voor exploitatie geschikt te maken, waren verschillende goed op elkaar afgestemde cultuurtechnische en landbouwkundige maatregelen noodzakelijk. Met de uitvoering daarvan was een periode van vijf tot zeven jaar gemoeid. Omdat een IJsselmeerpolder geleidelijk, in delen, werd ontgonnen, kan worden gezegd dat iedere droogmakerij vanuit landbouwkundig oogpunt binnen tien jaar gebruiksklaar was. Ook vele gronden die bij de polderinrichting een andere dan een agrarische bestemming kregen, zijn cultuurrijp gemaakt. Alleen in het stadsgebied van Almere en in de Oostvaardersplassen is het geschikt maken van een aantal terreinen voor landbouwgewassen achterwege gebleven.

Het nog onontgonnen land tussen Ramspol en Urk, getekend door Henk Rotgans, juli 1943.

Van primair belang voor de ontginning van een polder was de ontwatering. Door de aanleg van greppels en ondergrondse buisdrainage werd gepoogd water snel weg te laten vloeien. De draagkracht van de grond werd zo verbeterd en er was toevoer van lucht en bacteriën mogelijk. Na het droogvallen van een polder vroegen ook maatregelen tegen wind- en watererosie, egalisatie van het maaiveld en onkruidbestrijding veel aandacht. Riet, dat aanvankelijk werd beschouwd als een schadelijke plant, bleek de kwaliteit van de poldergrond sterk te kunnen verbeteren door zijn wortelgroei en het grote vermogen water aan de bodem te onttrekken. Uitstrooien van rietzaad vond in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland met vliegend materieel plaats. Al naar gelang de geologische opbouw van de bodem was ook diepe machinale grondbewerking noodzakelijk om een profijtelijk agrarisch areaal te creëren. Voordat normale landbouwkundige exploitatie op het nieuwe land kon plaatsvinden, was tenslotte nog enige tijd de teelt van granen en groenbemesters noodzakelijk. Deze ontginningslandbouw kende gedurende vier of vijf jaar een speciale vruchtwisseling, waarin koolzaad en wintertarwe een belangrijk aandeel hadden.

Greppelgravers in de Noordoostpolder, 1943.

Greppelfrees in Oostelijk Flevoland, 9 juli 1958.

Zaaien van riet met een Kolibrie-helikopter in Oostelijk Flevoland, 17 april 1958.

Zaaien van graan tegen verstuiving in Zuidelijk Flevoland, 3 mei 1968.

De Directie van de Wieringermeer en de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders beschouwden de ontginningswerkzaamheden als onderdelen van één groot bedrijf. Dit maakte de voor deze organisaties verantwoordelijke minister van (Verkeer en) Waterstaat gedurende vele jaren tot de grootste boer van West-Europa. Het staatslandbouwbedrijf in de IJsselmeerpolders bereikte in 1949 met ruim 32.000 hectare zijn grootste omvang. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw schommelde de grootte rond de 20.000 hectare, waarna de afbouw begon. Per 1 januari 1996 kwam er formeel een einde aan het tijdelijke boerenbedrijf van het Rijk. De grootschaligheid van deze onderneming vereiste steeds een strakke organisatie, een flexibele inzet van duizenden grond- en landarbeiders en veel aandacht voor efficiëntcy. Tegelijkertijd bood de grootte van het bedrijf mogelijkheden voor een omvangrijke inzet van machines en voor experimenten op het terrein van de biologische landbouw. Van de verworven inzichten is in binnen- en buitenland in ruime mate geprofiteerd.

André Geurts

Verantwoording van de illustraties

De meeste afbeeldingen zijn afkomstig uit de collecties van Batavialand te Lelystad. Uitzonderingen zijn:

- Boerderij met woning en laboratoriumgebouw in de proefpolder:

<https://www.wieringermeergeschiedenis.nl/cgi-bin/beeldbank.pl?ident=1227&search=VELD%20fromtype%20Andijk&inword=2&display=gallery&istart=1>.

- Zaaien van riet met een Kolibrie-helikopter:

http://hetflevolandsarchief.nl/collectie?mistart=20&mivast=35&mizig=216&miadt=35&milang=nl&misort=last_mod%7Cdesc&miview=ldt&mizk_alle=kolibrie.

- Zaaien van graan tegen verstuiving:

http://hetflevolandsarchief.nl/collectie?mistart=4&mivast=35&mizig=216&miadt=35&milang=nl&misort=last_mod%7Cdesc&miview=ldt&mizk_alle=stuifgraan&mibj=1968.